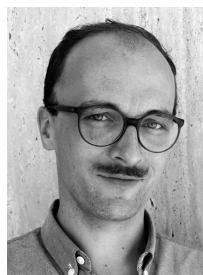

Kristendom for *beginners*

Melania den ældre som romersk aristokrat og kristen asket

Af lektor, ph.d. Florian Wöller

Melania den ældre (ca. 342-410) var en indflydelsesrig kvinde i det 4. århundrede e.Kr. Hun grundlagde klostre, var samtalepartner med Augustin og lykkedes med at forene en romersk aristokratisk livsform med kristen askese. Hendes livshistorie er et stærkt eksempel på en af kristendommens mange begyndelser.

Begyndelsens fortryllelse

“Und jedem Anfang wohnt ein Zauber inne / Der uns beschützt und der uns hilft, zu leben”. Således skrev en aldrende Herman Hesse i sit berømte digt “Stufen” fra 1941. Hvad Hesse skriver om “enhver begyndelse”, rummer en vigtig pointe ikke bare for teologien og især kirkehistorien, men også for livet mere generelt: Begyndelsen findes egentlig kun i flertal. Dette udsagn kan virke irriterende, hvis man forstår det som en påstand om, at en søgen efter den første begyndelse dybest set er forgæves. Hesses påstand indeholder dog også en opmuntring. For hvis man leder efter begyndelser – ikke begyndelsen – finder man nyskabelser, ansatser og omdannelser, der minder én om, at hvert skridt er et nyt skridt.

I et historisk perspektiv kan man analysere “begyndelsens fortryllelse”, som

ifølge digteren “beskytter os og hjælper os til at leve”, som et møde mellem to slags forhistorier. Den første forhistorie kan man kalde for en ‘objektiv’ historie. Det er den historie, som den, der begynder på noget nyt, bliver en del af. Den anden forhistorie har en ‘subjektiv’ karakter. Det er en historie, som det subjekt, der begynder på noget, selv kommer med og bibringer til den pågældende begyndelse; en personlig forhistorie.

Denne tilgang til begyndelserne fører ikke til en uendelig eftersøgen, som om vi var nødt til at spørge efter en uoverskuelig række af forhistorier for at finde frem til en begyndelse. Tværtimod understreger denne tilgang mødepunktet mellem de to slags forhistorier. Hvor de to mødes, kan der være tale om en begyndelse og ikke mindst om begyndelsens fortryllelse.

Kristendomshistorien rummer utallige eksempler på sådanne konstellationer og mødepunkter. I den periode, som beskæftiger os her – senantikken – handler det tit om et møde mellem på den ene side en ‘objektiv’ forhistorie til en forholdsvis ung religion, kristendommen, og på den anden side en ‘subjektiv’ forhistorie hos individer, der er præget af romersk kultur. Den senantikke periode gennemtræner

ges således af et møde mellem *christianitas* og *romanitas*. Melania den ældres liv vidner om netop dette.

En aristokratisk asket

Melania blev kåret til helgen som følge af sin hengivenhed til askese og munkevæsenet. Men hun levede et helt liv, før hun nogensinde satte sin fod i et kloster. Hun kom til Rom i år 363 som en 21-årig enke og mor til tre børn, hvoraf to allerede var døde. Hendes overlevende søn, Valerius Publicola, rejste med hende. Selv kom hun fra en aristokratisk familie og giftede sig nu med Valerius Maximus, en mand fra en anden gammel patricierslægt, som havde været bypræfekt, lige inden Melania ankom til Rom, og som døde bare ét år senere i 364.

De gamle biografier om Melania springer let hen over hendes år som hustru, gravid kvinde, sørgende mor, ung enke og hendes liv som romersk kristen matron. Men Melania tilbragte faktisk ti år i Rom med at balancere mellem sit kristne liv og sin pligt over for sin familie. Det viser blandt andet, at det i det 4. århundrede var muligt at forene en traditionel romersk familie og kristendom.

Hun sørgede for, at hendes søn Valerius Publicola fik en god karriere, som kunne sikre familiens rigdom og dermed den kontinuerlige pengestrøm, som Melania behøvede for at finansiere sit religiøse iværksætter. Og så traf hun et selvstændigt valg om at undslippe det aristokratiske liv i Rom, hvor kvinder egentlig kun kendte rollen som husmødre. For Melania var askesen et aktivt tilvalg – et valg, som kunne fremvises over for det romerske aristokrati som en form for autonomi og religiøs mission.

Sandsynligvis i år 373 tog hun således først til Ægyptens ørken, et kerneområde for det senantikke munkevæsen. På det tidspunkt tiltrak en lang række klostre og især det afsondrede liv, som hellige kvinder og mænd eller *erimitterne* levede, mange fromme kristne, der ville efterligne dem.

En af Melanias biografister skildrer hendes rejse således: “Da hun havde taget alle sine løse ejendele og lastet dem på et skib, sejlede hun hurtigt til Alexandria med en flok adelige børn og kvinder. Der solgte hun sine ejendele og vekslede dem til penge, og hun gik op til Nitriabjerget, hvor hun mødte [ørken]fædrene [...] Hun opholdt sig hos dem i et halvt år, rejste rundt i ørkenen og opsøgte alle de hellige mænd.”

Nærmest som en from turist tog hun således på en slags *grand tour d'horizon*. Hun var en rig kvinde, som var dybt fascineret og tiltrukket af alternative kristne livsformer.

Religiøst iværksætter

Samme år blev de fleste munke og nonner foruden en lang række biskopper og andre gejstlige forfulgt af staten og udvist fra Ægypten. De flygtede til Galilæa i Palæstina, og forfølgelsen af dem gav Melania anledning til at træde i karakter. Hun betalte for de forfulgtes mad, logi og øvrige behov. Hun fungerede i praksis som deres aristokratiske protektor og støtte, snarere end som en asket.

Men netop fordi denne forfølgelse gjaldt hele det østromerske rige, tiltrak Melanias støtte til de forfulgte øvrighedens opmærksomhed også i Palæstina. Hun forklædte sig som en slavekvinde

for at kunne smugle forsyninger ind i de forfulgte huse, men blev arresteret.

Den romerske guvernør i Palæstina troede, at hun som slave var ufri og dermed uden krav på beskyttelse, og han forsøgte at få hende til at yde bestikkelse for at blive løsladt. Dette tvang Melania til at vedstå sig sin verdslige autoritet. Vel vidende at den romerske lov på dette tidspunkt forbød fængsling af en person af hendes rang, og at hun overgik guvernøren på alle tænkelige måder, slog hun ham ud af fatning: "Jeg er datter af den og den og hustru til den og den; men jeg er Kristi slave... Du kan ikke røre mig eller tage noget fra mig i denne sag." Guvernøren faldt på knæ, bad den konsulære kvinde om tilgivelse og gav hende særlig tilladelse til at tage sig af de forfulgte.

Uforstyrret grundlagde Melania nu et kloster i Jerusalem til 50 mænd og 50 kvinder. Med den uendelige strøm af penge fra hendes formue finansierede hun sit store kloster i Jerusalem og en del andre klostre i Palæstina og Ægypten. Men hun sørgede også for pilgrimmene, som i stadigt stigende antal kom til den hellige by.

Teologiske stridigheder

I denne tid var Melania byens *grande dame*, og hendes autoritet voksede støt. Sammen med sin ledsager Rufinus fra Aquileia engagerede hun sig også på det teologiske område, nærmere bestemt ved at støtte et lovende teologisk talent ved navn Euagrius Ponticus. Han udviklede en Origenes-inspireret askeseteologi, som i mange andres øjne var kættersk.

I år 400 fik Melanias aktive støtte til Euagrius kirkefaderen Hieronymus, som bekæmpede Origenes' lære, til at gå i ak-

tion. Han lancerede en smædekampagne mod Rufinus og Melania, dog uden at nævne hende ved navn. Han refererede til hende som "hende, hvis navn betyder sorthed og bevidner hendes ryggesløsheds mørkhed" – fordi navnet Melania jo kan oversættes med 'den sorte'. Inden da havde den indflydelsesrige Hieronymus ellers udvist stor respekt for Melania ved at kalde hende for "den ægte fortræffelighed blandt de kristne i vores tid".

Vi skal igen læse mellem linjerne for at forstå, hvad Hieronymus' forkastelse af Melania og fjernelsen af henvisninger til hende fra hans egne skrifter siger om hende og ikke blot om ham. Kirkefaderens voldsomhed må således forklares med Melanias teologiske aktivitet. Netop fordi hun indtog de – ifølge Hieronymus – forkerte teologiske synspunkter, blev hun angrebet på denne måde. Og ligeledes må man antage, at voldsomheden netop skyldtes den indflydelsesrige teologiske stemme, som hun var blevet.

En blandet hjemkomst

Kort tid efter vendte Melania tilbage til Rom for at rekruttere mennesker fra sin romerske omgangskreds og familie til sit kloster. Hun gik i land i Napoli, hvor hun blev modtaget af sine romerske tilhængere. Som første stop på rejsen fra Napoli til Rom lagde hun sammen med sit følge vejen forbi en med hende beslægtet biskop, Paulinus fra Nola.

Paulinus skriver om besøget: "Hun kom til os omgivet af et storslået følge af sine meget rige slægtninge. Vi så Herrens herlighed i hendes rejse med sine børn, som dog foregik med en varieret ydre fremtoning. Mens hun selv sad på et magert og beskedent æsel, blev hun fulgt

af al den pragt og alle de rigdomme, som ærværdige og velhavende senatorer kunne opvise, med vuggende vogne, pyntede heste, forgyldte kareter og flere vogne, som fik den Appiske Vej til at stønne og skinne; men i forfølgelighedens glimt lyste Kristi ydmygheds nåde endnu stærkere. De rige beundrede den fattige helgen, men vores fattigdom lo ad dem.”

Paulinus leger meget bevidst med Melanias aristokratiske status. Han iscesætter hendes ankomst i Nola som en senatorisk ankomst, mens Melania selv viser sig som en fattig helgen på et usselt æsel. Paulinus forstår denne omvending af den klassiske romerske adfærd som udtryk for Melanias guddommelige rigdom. En anden, mere nøgtern udlægning kunne dog være, at Melanias tilbagekomst til Rom er fuldendelsen af hendes mission. Hun kommer tilbage som ydmyg asket og er dog stadigvæk romersk aristokrat. Den tilsyneladende modsætning er således i virkeligheden en forening af *romanitas* og *christianitas* – en integration af det at være romersk og at være kristen.

Efter godt 10 år vendte Melania tilbage til Jerusalem. Denne gang lagde hun dog ikke vejen forbi ægyptiske asketer, men den store teolog Augustin. Mænd som ham talte nu blandt Melanias samtalepartnere, altså de mest autoritative stemmer i kirken. Det er igen et slående bevis på Melanias høje stilling inden for det romersk-kristne samfund. På denne rejse døde hun som en højt respekteret aristokratisk asket, som havde formået at integrere sin traditionelle livsform med den kristne.

Begge dele på samme tid

Da Melania begyndte på et asketisk liv, kom hun med en subjektiv forhistorie som romersk aristokrat. Igennem sin religiøse og teologiske virksomhed gav hun aldrig slip på denne forhistorie. Hun bragte den med ind i en kristendom, der befandt sig i en særlig historisk situation: ung og fleksibel nok til at tillade at kombinere den ene livsform med den anden. Det vil sige en tilstand, der stadig var præget af *trial-and-error*. Selv om teologiske og religiøse spørgsmål langsomt begyndte at blive afgjort og sat på faste formler, som man ser i konflikten med Hieronymus, var kristendommen i det 4. århundrede endnu ikke og overalt defineret af klare forventninger og regler.

Resultatet var en fascinerende sammenblanding af antik-romersk kultur og kristen religion, en *romanitas christiana* og en *christianitas romana* – dog uden tvivl kun i en overgangsfase. Alligevel viser Melanias livshistorie, at forholdet mellem gammelt og nyt, mellem Rom og Jerusalem, mellem romersk kultur og kristendom i det 4. århundrede ikke var fastlåst. Snarere var der tale om et forhold, der søgte at mødes og forbinde sig med hinanden.

Blandt kristne *beginners* i denne tid var kvinder og mænd, som med deres egne forhistorier formåede at bidrage til teologiens videreudvikling og fremdrift. Melania og andre minder os dermed om, at et møde mellem modsætninger kan rumme et særligt potentiale – en særligt fortryllende begyndelse.